

KAZDA

PETER WOHLLEBEN

MOUDROST LESA

od autora bestselleru
**TAJNÝ ŽIVOT
STROMŮ**

PETER WOHLLEBEN

**MOUDROST
LESA**

KAZDA

Obsah

Úvodem	7
Jak jsem se stal hajným	11
Ze studií do lesa	18
Naše lesy	42
Divoce rostoucí stromy	49
Putovat jako strom	50
Proč právě buky?	54
Přirozený životní cyklus buku	57
Vidím, co ty nevidíš	63
Kultivované stromy	67
Narušené půdy	68
Obtížné začátky	75
Masové pěstování rostlin	80
Nepřirozený výběr	82
Nedostatek živin	85
Umělá tajga	88
Lov	100
Ohlédnutí	102
Domácí odchov lesní zvěře	105
Oblíbená krmě	109
Zvěř – naše konkurence	114
Platíme všichni	119
Prazvláštní poměry	126
Sicílie na sever od Alp	130
Pryč s lovem?	133

Pod ochranou	138
Co bychom měli chránit	139
Pochybné snahy	143
Rozloha chráněných oblastí	148
Národní park – jablko sváru	153
Ochrana užíváním?	158
Zachraňte pralesní půdu!	165
Kdo tahá v lese za drátky	169
Jak se u nás kontroluje	177
Důsledky úspor	180
Pod vrcholky stromů a níž	189
Jak přežít v lese	195
Lesničtí junioři	208
Budoucnost lesa	212
Umírání lesů	212
Změna klimatu	219
<i>Větrné parky</i>	222
<i>Energie ze dřeva</i>	229
<i>Doba ohřátá</i>	234
<i>Exoti a jejich doprovod</i>	237
Ekologické lesní hospodářství	242
Generační výměna jako šance?	245
Naděje na obzoru?	248
Seznam pramenů	252

Úvodem

Stojím před obrovským bukem. Jeho hladká kůra je z jedné strany světle šedá, z druhé zvlhlá nočním deštěm. Listí je cítit houbami a tlením. Ještě jednou vzhlédnu do široce se rozpínajících holých větví jeho koruny. Má za sebou nějakých 170 let. Ze zamyšlení mě vytrhne varovné volání lesních dělníků a já bezděčně ustoupím o pár kroků stranou. Motorová pila zavyje, kolem létají bělavé třísky. Ostří se neúprosně zahryzává do dřeva a za chvíli už projede stromem zachvění. Koruna se dá téměř nepozorovaně do pohybu, avšak okamžitě nabírá na rychlosti. Kmen sténá a skřípe, větve šustí a buk posléze dopadne na zem tak tvrdě, že to cítím ve svých chodidlech.

Mé emoce jsou jak na horské dráze. Na jedné straně stojí mocné síly, jež takový akt probudí k životu. Mohutný kmen, ta spousta využitelného dřeva, které se bude na můj pokyn zpracovávat. Současně se ale potichu vkrádá lítost, narůstající s každým poraženým kmenem: Vždyť já vlastně likviduji poslední staré listnaté porosty obecního lesa, poslední mohutné buky a duby. Zůstává pouze dorost, starý několik málo let. Tenhle „les“ mi nesahá ani po bradu. Je to skutečně to, co pro naše životní prostředí chci?

Od této profesní epizody mezitím uplynulo dvacet let a staré lesy naší obce se staly přírodní rezervací. Trvalo dlouho, než jsem pochopil, co se tam venku odehrává,

jak les vlastně funguje a jak se na něm může podepsat chování lidí. Znovu a znovu jsem pátral po smyslu své práce, nejen jako lesník, ale i jako člověk, jehož místo je v 21. století. A přestože tento proces učení nikdy neskončí a já stále ještě chybuji, se stromy jsem se usmířil. A teď, po pětadvaceti letech činnosti v oboru, spolu práce a ochrana přírody konečně souzní. V poslední době mi nový, otevřený pohled na náš největší ekosystém umožňuje neustále objevovat překvapivé skutečnosti, které se na žádné z vysokých škol neučí.

Les stojí původní, nezničené přírodě pořád ještě nejbliž. Zmatky a spěch každodenního života se v něm, jak se zdá, ztrácejí. Když vítr rozechvívá vrcholky stromů, ptáci zpívají a zeleň listů harmonicky přechází do blankytu nebes, tehdy můžeme zhluboka dýchat a uvolnit se. Vědomí, že lesy jsou nepostradatelné pro čistou pitnou vodu, zdravý vzduch a pestrou škálu rostlinných a živočišných druhů, umocňuje kladné pocity. Je ale to, co vidíme, skutečně nedotčená příroda? Od té doby, co se kriticky zaobírám svým vlastním profesním odvětvím, mi mnohé zalesněné plochy připadají jako zelené kulisy, za nimiž se tvrdě a nemilosrdně obchoduje. Svět zvířat je přitom vytlačován na okraj a považován za nemilou překážku, stromy se chápou jako dodavatelé dřeva s omezenou životností.

Zelené ostrovy s nenarušeným společenstvím všeho živého nicméně stále ještě existují. I když to už nejsou pralesy, ale spíše divoké kulturní porosty, lze tu pozorovat sociální život stromů, objevovat nové druhy živočichů v sotva probádané půdě nebo zkrátka jen cítit, jak to v opravdovém lese chodí. Avšak i tyto plochy se den po dni zmenšují, aby ustoupily novým plantážím jehličnanů. Veřejnost to naneštěstí téměř nepozoruje a skuteč-

ně nápadné změny se pak zpravidla připisují na konto odumírání lesů či klimatických změn.

Mnohdy jsou to lesy nás všech, v nichž se takovýmto způsobem hospodaří, většina lesních závodů totiž spadá do majetku státu, měst či obcí. A proto bych si přál více kritických „akcionářů“, kteří tento citlivý ekosystém pomohou ochránit.

Máte chuť mne doprovodit? Zvu vás na procházku lesem, na objevitelskou výpravu za posledními tajemstvími, která leží přede dveřmi našich domovů. Nejdřív bych vám ale ještě chvíli vyprávěl o své vlastní cestě do lesa...

Jak jsem se stal hajným

Už jako malý chlapec jsem se chtěl stát ochráncem přírody. Rodinné dovolené v kraji Allgäu či na ostrovech v Severním moři ve mně probouzely hlubokou touhu po širých, původních krajinách. Vždycky po návratu domů jsem propukl v pláč. Tato touha ve mně přetrvala dodnes.

Ochrana přírody není studijním ani učitelským oborem, a tak jsem se po maturitě zapsal na studium biologie, i když mi nebylo tak úplně jasné, co si s touto kvalifikací později počnu. Jednoho dne mi maminka přinesla novinový článek, jímž okresní úřad v Koblenzi vypisoval místa k internímu vzdělávání na lesníka. Vedle dalších 200 uchazeček a uchazečů jsem se potil nad výběrovým testem, zaměřeným na politické otázky, a řešil menší početní úlohy, načež mě pozvali před tříčlennou přijímací komisí. Ta kladla obvyklé dotazy, například proč se člověk chce stát zrovna lesníkem. Pak to začalo být choulostivé. „Už jste byl na vojně, nebo teprve půjdete?“ Zrudl jsem. Ne, odpověděl jsem, kvůli mé výšce 1,98 m mě osvobodili. Takže neschopen. Hloupé bylo jen, že lesní správy bývají zarytě konzervativní orgány, které všechno vojenské vyloženě milují. Není divu – zeleně odění strážci lesa se dříve rekrutovali z vojenských pluků takzvaných myslivců – a ještě teď se na každého, kdo neměl odslouženo, hledělo úkosem a s nedůvěrou.

Měl jsem za to, že jsem propadl, a už jsem se viděl, jak vasedávám v posluchárně coby student biologie. Tím více mne o několik týdnů později překvapilo vyrozumění, že mohu k 1. září 1989 nastoupit do služby jako elév. Hurá!

V tentýž den jsme byli pozváni do Koblenze na recepci k vedoucímu okresnímu činiteli, která proběhla jinak, než jsme si představovali. Prošedivělý politik nedal roznášet sekt a jednohubky, nýbrž nás hromovým hlasem napomínal, abychom neposlouchali žádné moderní rozhlasové stanice. Náležitě zpraženi jsme očekávali další bod programu, jenže to už bylo vše: Vítejte v realitě!

Z ročního „noviciátu“ se vyklubalo praktikum, předcházející vlastnímu studiu. Byl to veselý, bezstarostný čas, prožitý ve společnosti dalších mladých kolegů, i když nám neustále dávali najevo, že jsme začátečníci, a tudíž stojíme na nejnižším stupínku. Koneckonců jsme ještě nebyli úředníky. Trávil jsem mnoho času s lesními dělníky ve cvičném revíru a vykonával těžkou fyzickou práci. Ať už se jednalo o kácení, stavění plotů, či výsadbu, ať svítilo slunce, nebo padal sníh, za každého počasí jsem se seznamoval s celou škálou činností. Dělníci měli radost, jejich úkolová mzda stoupala i díky mé účasti, kterou si prostě zapsali do svých vlastních výkazů.

Se zelenou realitou jsem byl konfrontován hned ve svůj první pracovní den. Tehdy, v devatenácti letech, jsem ještě neměl auto a 15 kilometrů k hájence mistra zodpovědného za moji výuku jsem urazil na kole. Moje oblečení se skládalo z modré vatované bundy a světle modrých džínů. Víím to tak přesně proto, že mi tím pádem už v prvních hodinách mé nové životní etapy bylo trapně. Modrá! To prostě nešlo. I ti služebně nejmladší měli být v zeleném, takže jsem si následující víkend

zakoupil v loveckých potřebách v Bonnu manšestrové pumpky a mysliveckou košili – obojí samozřejmě olivově zelené. Podkolenky, které mi upletla matka, se k tomu hodily, takže jsem konečně mohl nastoupit službu s hlavou hrdě vztyčenou.

První ročník nám přinesl několik studijních pobytů ve falcké vesničce Trippstadt. Tam jsem se seznámil s dalšími adepty. Na rozvrhu bylo zacházení s motorovou pilou, stejně jako péče o výsadbu a používání insekticidů.

Na podzim následujícího roku nás všechny jmenovali úředníky na dobu určitou, načež jsme přesídlili na specializovanou vysokou školu lesního hospodářství v Rottenburgu nad Neckarem, což byla instituce společně provozovaná několika spolkovými zeměmi. Toto interní studium pro potřeby lesní správy s dvěma praktickými a dvěma studijními ročníky fungovalo podobně jako takzvané studium duální: Dostávali jsme mzdu a za to se zavázali k následné práci pro zmíněný úřad. Škola byla malá a přehledná, téměř rodinná, avšak s přísnými pravidly. Docházka na všechny přednášky byla povinná; diskuse o předkládané učební látce se nekonaly, a nebyly ani žádoucí. Teprve později jsem si ujasnil, že nás tehdy všechny postavili do „správné“ linie nebo, jak se říká, do latě.

Zlatým hřebem byl výdej uniforem. Konečně jsme vypadali jako opravdoví lesníci! Zelená saka s tmavě zelenými klopami, zelené výložky nárameníky, které nás identifikovaly coby čekatele, k tomu myslivecký klobouk, samozřejmě také zelený a opatřený zemským znakem Porýní-Falce – takto vystrojeni jsme se cítili důležití. Při některých exkurzích bylo nošení uniformy povinné a my jsme tento příkaz rádi plnili.

Po roce biflování měla následovat postupová zkouška, kterou jsem vyhlížel se smíšenými pocity, protože jsem byl tak trochu líný a skoro jsem se neučil. Můj kamarád Wolfgang – ani on se žádnou obzvláštní pílí nevyznačoval – rovněž propadal pochybám, čím více se termín blížil. Narychlo jsme se rozhodli obětovat víkend a zůstali na škole, abychom si ještě jednou prohlédli sbírky. Kousky dřeva těch nejdůležitějších stromů stály pečlivě roztříděné na stolech a na stěnách viselo nářadí pro lesní dělníky. Krom toho všeho se tam našla i vycpaná zvířata, zírající na nás skleněnými očima, a – co bylo obzvlášť důležité – sbírka hmyzu. Zírali jsme na tisíce brouků, jehlami připíchnutých k polštářkům z pěnové gumy a po jednom umístěných do krabiček. Vedle každého z nich ležel kousek dřeva či kůry s typickými stopami aktivity příslušných škůdců. Jeden student, který sám sebe i nás ostatní přiváděl k šílenství tou spoustou učební látky, kterou považoval za minimum toho, co je třeba stoprocentně zvládnout, tu, jak se zdálo, pobýval tak často, že jsme si kladli otázku, zda v místnosti se všemi těmi exponáty náhodou také nepřespává. Když nás viděl přicházet, okamžitě spustil přednášku o kůrovcích. Jedno pojmenování mi připadalo zvlášť bizarní a nedůležité. „Toto je typická stopa lýkožrouta smrkového.“ Stěží jsem potlačoval smích a hleděl na Wolfganga, který na tom byl podobně. Obrátili jsme oči v sloup, opustili zaprášenou sbírku a šli si dát zmrzlinu.

Nazítří se konala ústní zkouška z oboru ochrany lesa, k níž patřila i entomologie, nauka o hmyzu. A co mi tak asi profesor předložil? Lýkožrouta smrkového. Trefa. Tento název se mi tehdy vryl do paměti. Důležité však bylo, že jsem ve zkoušce obstál a konečně směl zase do lesa!

Po roce biflování měla následovat postupová zkouška, kterou jsem vyhlížel se smíšenými pocity, protože jsem byl tak trochu líný a skoro jsem se neučil. Můj kamarád Wolfgang – ani on se žádnou obzvláštní pílí nevyznačoval – rovněž propadal pochybám, čím více se termín blížil. Narychlo jsme se rozhodli obětovat víkend a zůstali na škole, abychom si ještě jednou prohlédli sbírky. Kousky dřeva těch nejdůležitějších stromů stály pečlivě roztříděné na stolech a na stěnách viselo nářadí pro lesní dělníky. Krom toho všeho se tam našla i vycpaná zvířata, zírající na nás skleněnými očima, a – co bylo obzvlášť důležité – sbírka hmyzu. Zírali jsme na tisíce brouků, jehlami připíchnutých k polštářkům z pěnové gumy a po jednom umístěných do krabiček. Vedle každého z nich ležel kousek dřeva či kůry s typickými stopami aktivity příslušných škůdců. Jeden student, který sám sebe i nás ostatní přiváděl k šílenství tou spoustou učební látky, kterou považoval za minimum toho, co je třeba stoprocentně zvládnout, tu, jak se zdálo, pobýval tak často, že jsme si kladli otázku, zda v místnosti se všemi těmi exponáty náhodou také nepřespává. Když nás viděl přicházet, okamžitě spustil přednášku o kůrovcích. Jedno pojmenování mi připadalo zvlášť bizarní a nedůležité. „Toto je typická stopa lýkožrouta smrkového.“ Stěží jsem potlačoval smích a hleděl na Wolfganga, který na tom byl podobně. Obrátili jsme oči v sloup, opustili zaprášenou sbírku a šli si dát zmrzlinu.

Nazítří se konala ústní zkouška z oboru ochrany lesa, k níž patřila i entomologie, nauka o hmyzu. A co mi tak asi profesor předložil? Lýkožrouta smrkového. Trefa. Tento název se mi tehdy vryl do paměti. Důležité však bylo, že jsem ve zkoušce obstál a konečně směl zase do lesa!

LES UMÍ DOSTAT Z LIDÍ TO NEJLEPŠÍ!

Romantický hvozd – hluboké ticho, vůně mechu a pryskyřice, švehlení v korunách stromů: představujete si les také tak?

Tato nádherná místa se stávají vlivem lidské chamtivosti a znečišťování čím dál vzácnějšími.

Peter Wohlleben nám ukazuje, že pevnější a zdravější vztah s přírodou kolem nás je uskutečnitelný, a především potřebný. Křehký ekosystém lesa, v němž spolu rostliny komunikují a navzájem si pomáhají, můžeme chránit i my.

Autor nám v této knize předává, čemu ho sám les naučil. Chopme se nyní příležitosti a doprovodme ho na jeho cestách hlubokými, tajuplnými lesy. Nechme se přitom stále znovu překvapovat a objevujme divokou, autentickou přírodu. Naučíme se tak víc starat o stromy, a tím i o sebe.

O LESE, JAKÝ JE A JAKÝ BY MOHL BÝT.

ISBN 978-80-907197-4-3

KNIHYKAZDA.CZ